

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет менеджменту, адміністрування та права

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін**

ФІЛОСОФІЯ

**Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни**

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»**

**Харків
2022**

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»

Затверджено рішенням
Науково-методичної ради
Факультету МАП ДБТУ
Протокол № 1
від 22 вересня 2022 р.

Харків
2022

УДК

Ф 56

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол №1 від 25 серпня 2022 р.

Рецензенти:

В. В. Прокопенко, д-р філос. наук, проф., професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада ХНУ ім. В.Н. Каразіна;

С. Г. Пилипенко, канд. філос. наук, доц., доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін.

Ф 56 Філософія : метод. вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 191 «Архітектура та містобудування» / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. Д. Л. Кобелева. – Харків : [б. в.], 2022. – 20 с.

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни «Філософія» розроблено відповідно до навчальної програми. Видання включає програму та структуру навчальної дисципліни, теми для самостійного засвоєння студентами (з вказуванням літературних джерел), рекомендовану літературу та електронний ресурс, питання для самоконтролю.

Видання призначено здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 191 «Архітектура та містобудування».

УДК

Відповідальний за випуск: Н. І. Моїсеєва, д-р екон. наук, проф.

© Д. Л. Кобелева, укладання, 2022

© ДБТУ, 2022

Зміст

Вступ.....	4
Опис навчальної дисципліни.....	4
Мета навчальної дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	5
Теми семінарських занять.....	6
Особливості роботи з джерелами інформації.....	15
Алгоритм підготовки усної доповіді.....	16
Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату	17
Перелік електронних ресурсів.....	19

Вступ

Програма курсу «Філософія» зорієнтована на те, щоб дати студентам цілісне уявлення про особливість філософського знання, специфіку вирішення філософією проблем, які хвилювали і продовжують хвилювати людство, розкрити творчу роль філософії в сучасній культурі.

У програмі головна увага зосереджена на вузлових інтелектуальних пунктах розвитку філософського знання у контексті європейської і світової цивілізації. Беручи до уваги обмежені часові рамки, в курсі філософії передбачається ознайомлення здобувачів тільки з найбільш важливим і необхідним.

Філософське знання є принципово історичне і невідривне від всесвітнього історико-філософського процесу. Тому програма дисципліни знайомить студентів з історією філософії. Особлива увага приділяється вітчизняному історико-філософському процесу.

Смисложиттєвий світоглядний зміст курсу виявляється у таких глибинних та вічних питаннях людського існування в світі, як питання свободи, щастя, сенсу життя та смерті. Чинною програмою передбачено аналіз культури як діяльного аспекту людської сутності, засобів та результатів її реалізації.

Основний метод і форма вивчення курсу повідомлення нових знань – лекційний курс та семінарські заняття.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Філософія» посідає важливе місце в структурно-логічній схемі підготовки студента і буде корисна майбутнім фахівцям з точки зору засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, ознайомлення із наявними філософськими концепціями, які розкривають поліфонізм та плюралізм філософського мислення, створення умови для формування світоглядно-методологічної культури здобувачів вищої освіти та засад наукового мислення.

Мета навчальної дисципліни

Мета лекційного навчального курсу та семінарських занять – надання знань з філософії як світогляду людини, або сукупності поглядів на світ у цілому та ставлення людини до цього світу, в розумінні онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, етичних і соціальних проблем буття; підготовка здобувачів до вивчення основних понять, принципів, законів та їх системних зв'язків в площині навчальної дисципліни, а також активного використання знань в практичній діяльності особистості.

Програма навчальної дисципліни

Модуль I. Зародження філософської думки.

Тема 1. Предмет та функції філософії.

Тема 2. Філософія Стародавньої Греції. Східна філософія.

Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження.

Модуль II. Становлення сучасного філософського світогляду.

Тема 4. Філософія Нового часу. Просвітництво.

Тема 5. Німецька класична філософія.

Тема 6. Некласична філософія. Сучасна філософія.

Тема 7. Філософська думка в Україні.

Структура навчальної дисципліни

Обсяг курсу – 3 кредити (ECTS): 14 годин лекції, 30 годин – практичні заняття, 46 годин – самостійна робота, екзамен.

Форма навчання	Кредитні модулі	Всього		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
		кредитів	годин	лекції	семінарські заняття	Індивід. завдання	
<i>Денна</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>90</i>	<i>14</i>	<i>30</i>	<i>реферат</i>	<i>екзамен</i>

Теми семінарських занять

Семінарське заняття 1. Філософія як світогляд і визначений тип знання.

Мета заняття:

Розглянути основні проблеми філософії, їх сутнісні характеристики; визначити та дати характеристику філософським напрямом: онтології, гносеології, антропології, аксіології, етиці, естетиці, логіці тощо; розглянути предметну сферу таких дисциплін як філософія суспільства, культури, історії науки та техніки тощо.

Питання:

1. Основні філософські напрями та дисципліни.
2. Функції філософії.
3. Характеристика філософських проблем.

Література:

1. Андрущенко В.П. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: навчальний посібник / В. П. Андрущенко, Т. І. Андрущенко, Г. І. Волинка [та ін.] ; за ред. Г. І. Волинки. - К. : Каравела, 2009. - 368 с.
2. Бичко А. К. Історія філософії : підручник / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський. – Київ : Либідь, 2001. – 406 с.
3. Буслинський Володимир. Основи філософських знань: Підручник / В. Буслинський, П. Скрипка. - 3-тє вид., стереотип. - Л.: Новий Світ, 2010. - 351с.
4. Кривуля О. М. Філософія [Текст] : навч. посіб. / О. М. Кривуля ; ХНУ. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
5. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. [Текст] : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко [и др.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 1026 с.
6. Петрушов В. М., Толстов І.В. Філософія: нормативний курс : Навчальний посібник. – Харків : УкрДАЗТ, 2013. – 341 с.

Семінарське заняття 2. Філософська думка Античного світу: у витоків формування філософської проблематики.

Мета заняття:

Розглянути культурно-історичні умови виникнення філософії; критерії періодизації історії філософії; особливості філософії Стародавнього Сходу; основні риси та етапи Давньогрецької та елліністичної філософії.

Питання:

1. Проблема визначення передумов виникнення філософії.
2. Історичні типи світогляду.
3. Відмінності східної та Західної філософських традицій.

Література:

1. Буслинський Володимир. Основи філософських знань: Підручник / В. Буслинський, П. Скрипка. - 3-тє вид., стереотип. - Л.: Новий Світ, 2010. - 351с.
2. Кривуля О. М. Філософія [Текст] : навч. посіб. / О. М. Кривуля ; ХНУ. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
3. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. [Текст] : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко [и др.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 1026 с.

Семінарське заняття 3. Філософська думка західноєвропейського Середньовіччя: від космоцентризму до теоцентризму та гуманізму Відродження.

Мета заняття:

Розглянути основні риси Середньовічної філософії; геоцентризм; монотеїзм; патристику; схоластику; проаналізувати суперечку номіналістів та реалістів щодо природи універсалій; проблему співвідношення знання та віри; основні гуманістичні ідеї філософії Відродження; антропоцентризм; пантеїзм.

Питання:

1. Філософія та теологія доби Середньовіччя.
2. Характерні особливості періодів середньовічної філософії.
3. Відродження: поліфонізм філософської думки.

Література:

1. Лозовий В. О. Філософія. Логіка. Етика. Естетика [Текст] : підруч. / В.О. Лозовий , С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – Х. : Право, 2009. – 574 с.
2. Причепій Є. М. Філософія [Текст] : підруч. / Є. М. Причепій, А. М. Черній, Л. А. Чекаль. – 3-тє вид., стер. – К. : Академвидав, 2009. – 592 с.
3. Філософія : Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / За ред. І.Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2002. – 516 с.

4. Фірсова Л. В. Релігієзнавство [Текст] : підруч. / Л. В. Фірсова , І П Черних, Л.І. Тараненко ; за ред. Л. В. Фірсової ; ХНТУСГ. – Х. : Б.В., 2007. – 285 с.

Семінарське заняття 4. Гносеологізм та субстанціоналізм як провідні тенденції філософської думки нового часу (хvii – перш. пол. хіх ст.)

Мета заняття:

Розглянути рівні пізнання: чуттєвий та раціональний; розглянути форми чуттєвого та раціонального пізнання (відчуття, сприйняття, уява та поняття, судження, умовивід); проаналізувати особливості різних видів пізнання: повсякденного, наукового, естетичного, релігійного тощо; розглянути основні концепції істини; розглянути соціальні та культурні передумови філософії Нового часу; наукової революції; основні ідеї філософії Нового часу.

Питання:

1. Структура людського пізнання.
2. Відмінності наукового та повсякденного пізнання.
3. Критерії істинності.
4. Емпіризм та раціоналізм доби Нового часу.

Література:

1. Гайденок, П. П. Наукова раціональність і філософський розум. - М: Прогрес-Традиція, 2003.
2. Кірсанов, В. С. Наукова революція Хvii століття. - М : Наука, 1987.
3. Кун Т. Структура наукових революцій. — М., 1977.
4. Лакатоса, В. Методологія дослідницьких програм. - М. : АСТ, 2003.
5. Поппер, К. Логіка наукового дослідження. - М : Республіка, 2004.
6. Рассел Б. Человеческое познание. – К.: Ника-Центр, Вист-С, 1997. – 543 с.

Семінарське заняття 5. Вектори розвитку світової філософської думки у двадцятому столітті. Українська філософська думка: історичний і культурний контекст.

Мета заняття:

Розглянути загальні характеристики некласичної та сучасної філософії філософії; філософські ідеї в культурі Київської Русі; вплив християнства на розвиток філософської думки Русі; філософську думку Києво-Могилянської

академії; філософські ідеї просвітницької ідеології Кирило-Мефодіївського товариства; філософію Г. С. Сковороди; філософські ідеї у творчості діячів української культури ХІХ - ХХ століття.

Питання:

1. Особливості неklasичного типу філософування.
2. Філософія ХХ століття: виклики та кризи.
3. Еволюція Української філософії.

Література:

1. Кривуля О. М. Філософія [Текст] : навч. посіб. / О. М. Кривуля ; ХНУ. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
2. Горський В. С. Історія української філософії [Текст] : навч. посіб. / В.С. Горський. - 4-е вид., доп. – К. : Наук. думка, 2001. – 376 с.
3. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ. [Текст] : словарь / Н.Хамітов, С. Крилова. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 259 с.

Семінарське заняття 6. Онтологія: стратегії буття в європейській філософській традиції.

Мета заняття:

Дати визначення “метафізики” та “онтології” як основних філософських дисциплін; проаналізувати питання, якими вони займаються, а саме: проблема буття та сущого, реальність, час та простір, рух та спокій; розглянути метафізичні системи різних філософських періодів; визначити предмет філософської діалектики; дати характеристику основних її законів.

Питання:

1. Проблема “буття” в філософії.
2. Метафізичні системи Античності.
3. Метафізика як основа науки Нового часу та її критика у філософії ХІХ століття.
4. Чи можлива метафізика як наука з точки зору І. Канта?
5. Закони діалектики.

Література:

1. Гусєв В. Вступ до метафізики: навч. посібник / В. Гусєв. - К.: Либідь, 2004. - 487 с.
2. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. [Текст] : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко [и др.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 1026 с.

Семінарське заняття 7. Пізнання як культурно-історичний процес отримання і трансляції знання в суспільстві.

Мета заняття:

Розглянути рівні пізнання: чуттєвий та раціональний; розглянути форми чуттєвого та раціонального пізнання (відчуття, сприйняття, уява та поняття, судження, умовивід); проаналізувати особливості різних видів пізнання: повсякденного, наукового, естетичного, релігійного тощо; розглянути основні концепції істини.

Питання:

1. Структура людського пізнання.
2. Чуттєве пізнання та його особливості.
3. Раціональне пізнання та способи формування абстрактного знання.
4. Відмінності наукового та повсякденного пізнання.
5. Критерії істинності.

Література:

1. Гайденко, П. П. Наукова раціональність і філософський розум. - М: Прогрес-Традиція, 2003.
2. Кірсанов, В. С. Наукова революція XVII століття. - М : Наука, 1987.
3. Кун Т. Структура научных революций. — М., 1977.
4. Лакатоса, В. Методологія дослідницьких програм. - М. : АСТ, 2003.
5. Поппер, К. Логіка наукового дослідження. - М : Республіка, 2004.
6. Рассел Б. Человеческое познание. – К.: Ника-Центр, Вист-С, 1997. – 543 с.

Семінарське заняття 8. Феномен науки та техніки.

Мета заняття:

Розглянути феномен широкого розповсюдження техніки і технічних засобів в сучасну епоху; проаналізувати усеосяжний вплив науки та техніки на всі сторони життя суспільства та людини; визначити сучасні та майбутні проблеми та глобальні загрози, які постають перед людством через потужний вплив техніки.

Питання:

1. Створення техніки та розкриття природних можливостей організму.
2. Техніка та сутність людини.
3. Техногенна епоха: її загрози та перспективи.

Література:

1. Лук'янець В. Філософія техніки // Філософський енциклопедичний словник / Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 682. 742 с.
2. Сухоруков В. В., Філософія техніки. Смысл сущности понятия техники.
3. Владленова И. В. Техногенная цивилизация: философские подходы к проблеме техники // Вестник НТУ "ХПИ". 2014. № 7. С. 58-67.

Семінарське заняття 9. Логіка як філософська дисципліна.

Мета заняття:

Розглянути основні закони логіки, дати їм визначення, навести приклади виконання та порушення цих законів; проаналізувати помилки, які виникають під час порушення законів логіки.

Питання:

1. Закони логіки та закони природи.
2. Софізми та паралогізми.
3. Обґрунтованість наукового знання.

Література:

1. Жоль К. К. (1992 р.). Вступ до сучасної логіки. Київ: Вища школа.
2. Ішмуратов А. Логіка // Філософський енциклопедичний словник / Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Логіка: навчально-методичний посібник. Г. В. Камаралі, В. В. Білецький – Донецьк: ДонНУ, 2009. – 112 с.
4. Словник з логіки / Повторева С. М. - Львів: Магнолія 2006, 2007. - 196 с.
5. Теоретичні засади логіки / І. З. Дуцяк; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л.: Палітра друку, 2002. - 233 с.

Семінарське заняття 10. Філософська антропологія як важлива проблема сучасної філософії.

Мета заняття:

Розглянути проблему людини з точки зору філософії; дати визначення основи й сфери людського буття, індивідуальності, творчих можливостей людини; розглянути філософську антропологію як напрям в філософії, який виник у 1920-і в контексті загального для європейської філософської думки

“антропологічного повороту”.

Питання:

1. Софісти та Сократ – засновники філософського вчення про людину.
2. Антропологічні повороти в історії філософії.
3. М. Шелер, Г. Плеснер та А. Гелен як засновники “філософської антропології”.

Література:

1. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вузів. - К.: Абрис, 1995. - 336 с.
2. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
3. Фрейд З. Психология бессознательного / Под ред. М.Г. Ярошевского. – М.: Просвещение, 1989. – 440 с.
4. Шелер М. Положение человека в космосе. Проблема человека в западной философии. — М., 1988.

Семінарське заняття 11. Соціальна філософія: суспільство як система.

Мета заняття:

Розглянути питання про те, що є суспільство і яке місце займає в ньому людина; теорії суспільства та держави, що сформувалися в межах філософії; проаналізувати сукупність соціальних умов та культурних зразків, які визначають стійкі форми соціальної поведінки та діяльності; систему поведінки згідно з цими нормами.

Питання:

1. Теорії держави в Античній філософії: Платон та Арістотель.
2. Соціально-політичні погляди філософів-просвітників.
3. Співвідношення філософії та соціології, як окремої науки про суспільство.
1. Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса.

Література:

1. Андрущенко В. Історія соціальної філософії: (західноєвропейський контекст) : підручник / В. Андрущенко. – Київ : Тандем, 2000. – 405 с.
2. Арістотель. Політика. Соч. В 4 т. – Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 375 – 644.
3. Гегель Г.В.Ф. Философия права: Пер. с нем. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
4. Гоббс Т. Левиафан. Соч. В 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1991. – 678 с.
5. Локк Дж. Два трактата о правлении. Кн. в торая . В 3 т. – Т. 3. – М.:

Мысль, 1988. – 668 с.

6. Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 79 с.

7. Платон. Государство. Соч. В 3 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1994. – 536 с.

8. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. – М.: Феникс, 1992. – 448с.

Семінарське заняття 12. Філософія культури.

Мета заняття:

Розглянути галузь філософського знання, що займається проблемами сенсу історії, її закономірностями, основними напрямками розвитку людства та історичним пізнанням; проаналізувати погляди філософів на питання про те, що є історія; розглянути особливості формування людської культури в історичному процесі; теорії культурно-історичних типів та періодів.

Питання:

1. Рушійні сили, основні етапи історичного процесу, його сенс і мета.
2. Роль і місце людини в історії.
3. Культура як специфічна сфера реальності.

Література:

1. Бойченко І. Філософія історії // Філософський енциклопедичний словник / Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 677. 742 с.
2. Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії : навч. посіб. : для студентів вищ. навч. закл. / Тетяна Вікторівна Андрущенко, Тетяна Іванівна Андрущенко, Олександр Васильович Антонюк, Лариса Дмитрівна Бабушка, Владислав Андрійович Беспалий ; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського ; за заг. ред. Максим Олегович Тимошенко. – Київ : [б.в.]; Чернівці : Букрек, 2020. – 623 с.

Семінарське заняття 13. Етика та естетика.

Мета заняття:

Розглянути загальні відомості про предмет та розвиток цієї науки «Етики», поняття «моралі» та інших етичних категорій, проблему впливу моральних цінностей та настанов на поведінку людини; а також загальні відомості про предмет «Естетики», яка присвячено розгляду чуттєвого рівня пізнання як невід'ємного компонента пізнавальної системи людини, основні категорії та поняття естетики: прекрасне і потворне, піднесене і низьке, трагічне і комічне.

Питання:

1. Етика як наука про мораль.
2. Основні етичні категорії.
3. Основні естетичні категорії.

Література:

1. Етика: навч. посіб. / В. О. Лозовой та ін.; за ред. В. О. Лозового; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 223 с.
2. Етика та естетика: навч. посібник / за ред. В. Л. Петрушенка. – Львів: Новий світ-2000, 2011. – 308 с.
3. Етика та естетика: навч. посібник / за ред. М. П. Гетьманчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 320 с.

Семінарське заняття 14. Поліфонізм сучасної філософської думки.

Мета заняття:

Екзистенціалізм 20 століття: буття людини в епоху глобальних криз; «Буття та час» М. Хайдеггера; структуралізм та постструктуралізм – Ф. де Сосюр, К. Леви-Стросс, Р. Барт, Ж. Лакан, М. Фуко; аналітична філософія – Дж. Мур, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн; Х.Г. Гадамер та філософська герменевтика; західноєвропейська релігійна філософія та філософія історії; філософія постмодерна – відмова від претензій законодавчого розуму.

Питання:

1. Екзистенціалізм та кризи ХХ століття.
2. Структуралізм та постмодернізм.
3. Герменевтика та аналітична філософія.

Література:

1. Кривуля О. М. Філософія [Текст] : навч. посіб. / О. М. Кривуля ; ХНУ. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
2. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. [Текст] : підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко [и др.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 1026 с.
3. Філософія : Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / За ред. І.Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2002. – 516 с.

Семінарське заняття 15. Філософське бачення перспектив людства.

Мета заняття:

Розглянути особливості та протиріччя сучасного буття людської цивілізації; проаналізувати основні тенденції її розвитку та проблеми, з якими вона може стикнутися у майбутньому; визначити головні кризи сучасного суспільства.

Питання:

1. Філософські проблеми сучасного глобалістичного розвитку цивілізації.
2. Екологоцентризм і антропоцентризм – дві філософські альтернативи в рішенні екологічних проблем сучасності.
3. Історико-філософська концепція Ю. Н. Харарі.

Література:

1. Дольська, О. О. Філософія сучасного суспільства : навч.-метод. посіб. / О. О. Дольська. — Харків : Підручник НТУ "ХПІ", 2012. — 180 с.
2. Харари Ю. Н. Sapiens: Краткая история человечества : монография. Москва : Синдбад, 2018. 512 с.
3. Харари Ю. Н. Homo Deus: Краткая история завтрашнего дня : монография. Москва : Синдбад, 2018. 496 с.

Особливості роботи з джерелами інформації

В процесі освоєння нових сфер знань необхідно вивчати літературу, яка дає відповіді на питання пов'язані з вивченням матеріалу або науковим пошуком.

Перш за все при роботі з літературними джерелами необхідно навчитися працювати з бібліографією. Бібліографія - перелік різних інформаційних документів із вказівкою таких даних: прізвище й ініціали автора, назва джерела, місце видання, видавництво, рік видання, обсяг джерела в сторінках. На основі бібліографії ви можете відповісти на ряд суттєвих питань:

- Що варто прочитати?
- Які дослідження даної теми вже проведені?
- Які вчені працюють у даній області знань?

У якій послідовності читати? Для відповіді на це запитання слід користуватись принципом: «від простого - до складного, від загального - до конкретного».

Домогтися розуміння складного наукового тексту можна використовуючи такі прийоми:

- викласти текст у тезовій формі;
- розсікти важкий фрагмент на логічні частини;
- скласти схему взаємозв'язку частин тексту;
- розмітити текст кольоровими маркерами;
- переказати хід думок автора іншій особі.

Запис прочитаного робиться зазвичай у кількох стандартних формах – анотація, виписка, конспект, наукове реферування, науковий огляд.

Анотація – це коротка характеристика друкованого твору з погляду змісту, призначення, форми й інших особливостей. Рекомендації по написанні анотації:

- передати відношення автора анотації до матеріалу;
- відзначити мету, практичну цінність роботи.

Виписка – короткий або повний зміст окремих фрагментів (глав, сторінок) інформації. Рекомендації по оформленні виписок:

- точно вказувати реквізити джерела;
- робити на одній стороні аркуша;
- робити на картках або у файлах;
- систематизувати відповідно до плану дослідження;
- завести окремі папки по розділах дослідження.

Конспект – стислий виклад основних ідей матеріалу, що досліджується, найістотнішої його інформації. Рекомендації:

- текст передавати своїми словами;
- головне – виділити раціональне зерно;
- передбачити поповнення тексту (новим матеріалом, своїми пропозиціями, аналізом);
- писати на одній стороні аркуша.

Алгоритм підготовки усної доповіді

Доповідь – це прилюдне повідомлення на певну тему. Доповідь – один із найпоширеніших жанрів (форм) усного висловлювання. Учені зазначають, що доповідь може бути: 1) політичною; 2) діловою; 3) звітною; 4) науковою.

Найпоширенішою є така структура доповіді: вступ, основна частина, висновок. У вступі потрібно визначити тему доповіді, причини її вибору, вказати актуальність проблеми, її значення, сформулювати мету доповіді, викласти історію питання. В основній частині — подати характеристику проблеми (виділити основний аспект проблеми, а потім — основні положення, які детально і послідовно проаналізувати). Висновки мають

бути чіткими, лаконічними. Рекомендується повторити основну думку, а потім підсумувати найбільш важливі положення.

Підготовку до виголошення доповіді почніть заздалегідь: продумайте структуру, зміст, зробіть помітки.

Складіть план доповіді, доберіть приклади, опрацюйте літературу з даної теми.

Часто в науці думки авторів розходяться щодо певної проблеми. Узагальніть це у вигляді схеми, таблиці, класифікації тощо. Укажіть свою думку з цього приводу.

Напишіть текст. Спробуйте виголосити доповідь наодинці, перевірте наголошування деяких слів, уточніть значення незнайомих слів.

Якщо головуючий не надасть стислої інформації про вас і тему вашої доповіді, зробіть це самі.

Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату

Загальні вимоги:

1. Достатній теоретичний рівень. Необхідно розкрити тему, використовуючи підходи та наукові знання, загальновідомі в науковому дискурсі. Крім того, необхідно у повному обсязі розкрити основні поняття і терміни, що стосуються проблеми реферативної роботи, користуючись понятійно-категоріальним апаратом, складеним у межах курсу «Філософія».

2. Дослідницький характер. Робота повинна містити: достатню кількість джерел (книг, статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів; систематизацію та аналіз різних думок і підходів, сформовану на цій основі власної точки зору; порівняння теоретичних поглядів різних вчень, розробку висновків, рекомендацій.

3. Грамотність оформлення. Робота не повинна містити граматичних і стилістичних помилок. Студент має дотримуватися правил цитування, оформлення зносок, списку літератури, що забезпечує розвиток культури оформлення наукових знань, необхідних для подальшої наукової і практичної діяльності.

4. Творчість і новаторство. У роботі належним чином має бути викладена власна точка зору студента, його висновки на основі досліджуваних ним концепцій. Студент має показати логіку переходу від концепцій, прийнятих у суспільстві, до власної нової позиції, яка має творчий характер і не є скопійованим матеріалом.

Зміст реферату (список рекомендованих тем):

Лао-Цзи. «Дао де Цзін».
Платон. «Апологія Сократа».
Аврелій Августин. «Про Град Божий».
Мор Т. «Утопія».
Макіавеллі Н. «Державець».
Гоббс Т. «Левіафан».
Декарт Р. «Міркування про метод».
Спіноза Б. «Етика».
Лейбніц Г.В. «Монадологія».
Кант І. «Відповідь на питання: що таке Просвітництво?».
Гегель Г.В.Ф. «Феноменологія духу» (вступ).
Шопенгауер А. «Світ як воля та уявлення».
Вітгенштейн. «Логіко-філософський трактат».
Хайдеггер М. «Вопрос о технике».
Юркевич П.Д. «Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого».
Сковорода Г.С. «Разговор пяти путников о истинном счастье в жизни».

Оформлення реферату (обсяг, вимоги щодо кількості одиниць використаної літератури) :

Реферат виконують у науковому стилі мовлення в безособовій формі (розглянуто, доведено, наведено, запропоновано і т. д.). Обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 сторінок.

Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4(210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання - "За шириною"; міжрядковий інтервал "Полуторний" (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., лівє – 3 см, правє – 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають відповідати чинним стандартам з бібліотечної та видавничої справи (наприклад: Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС).

Розділи та підрозділи мають містити заголовки, які належить точно відтворювати у змісті. Заголовки розділів, як правило, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Заголовки розділів слід починати з належного відступу.

Структура реферату:

- титульна сторінка (має містити: назву профільного міністерства, назву вищого навчального закладу, назву кафедри, теми, прізвище, ім'я, по батькові автора, факультет на якому студент навчається, прізвище, ім'я, по батькові викладача);
- зміст реферату;
- вступ (обґрунтувати актуальність дослідження);
- основна частина;
- висновки і рекомендації;
- список використаної літератури (за останніми вимогами ВАК України). Рекомендована кількість джерел: не менше 10 та не більше 20.

Перелік електронних ресурсів

Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>

Бібліотека ДБТУ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>

Електронна бібліотека. URL: <http://lib.meta.ua/>

Студентська електронна бібліотека URL: <http://www.lib.ua-ru.net/>

Навчальне видання

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни

Автор-укладач

КОБЕЛЄВА Даля Леонідівна

Формат 60x84/16

Гарнітура Times New Roman

Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. _.

Тираж ___ пр.

Державний біотехнологічний університет
м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44